

Dysgu proffesiynol mewn addysg: polisi ac ymarfer yng Nghymru ers datganoli

Dr Matt Hutt, Prifysgol De Cymru
Kelly Smith, Prifysgol Wrecsam
Yr Atrho Ken Jones, Ymgynghorydd Addysgol

CRYNODEB

Yn y 25 mlynedd ers datganoli yng Nghymru, mae dysgu proffesiynol wedi newid yn sylweddol. Mae'r erthygl hon yn ystyried datblygiad mentrau Llywodraeth Cymru dros y ddau ddegawd diwethaf ac yn archwilio lle y gellir eu rhoi ar gontinwmm rhwng dulliau trosglwyddol a thrawsnewidiol. Mae'r erthygl hefyd yn archwilio datblygiadau diweddar o ran dysgu proffesiynol trwy lens cysyniadau gwleidyddol, proffesiynol a phragmatig o'r maes. Er mai prin yw'r ymchwil empirig ar y mentrau hyn, mae rhywfaint o dystiolaeth o newidiadau mewn polisi ac ymarfer yng Nghymru sydd â'r nod o symleiddio a gwella sicrwydd ansawdd dysgu proffesiynol i ymarferwyr. Mae diffiniad Llywodraeth Cymru o ddysgu proffesiynol yn esblygu, ac mae'n bosibl bod tirwedd gadarnhaol wedi'i ffurfio o ddysgu proffesiynol a arweinir yn broffesiynol ac sy'n drawsnewidiol yn dod i'r amlwg. Fodd bynnag, mae'r erthygl yn dadlau bod gan ddysgu proffesiynol rywffaint o ffordd i fynd cyn iddo gael ei integreiddio'n llawn i ddiwylliant dysgu ysgolion yng Nghymru.

Geiriau allweddol: dysgu proffesiynol, newid polisi, Cymru, datganoli, arweinyddiaeth addysgol, ymholiad proffesiynol

Cyflwyniad

Mae'n debygol y bydd pensaernïaeth dysgu proffesiynol unrhyw system addysg yn gymhleth ac amrywio mewn ffyrdd cynnil, hyd yn oed yng nghyd-destun addysg genedlaethol gwlad mor fach â Chymru. Mae'r 25 mlynedd ers datganoli wedi rhoi cyfle i system Cymru ddyfeisio a datblygu systemau, diwylliannau a phrosesau dysgu proffesiynol sydd â'r potensial i fod yn unigryw, yn bwerus ac yn apelgar. Pwrpas yr erthygl hon yw gwneud synnwyr o'r cymhlethdod hwn trwy ddarparu trosolwg o rai o'r themâu a'r datblygiadau allweddol sydd wedi dod i'r amlwg yn ystod y ddau ddegawd diwethaf. Mae'n amlwg bod y darlun dysgu proffesiynol hyd yn oed yn fwy cymhleth os ystyrir addysg gychwynnol athrawon (AGA) hefyd, gan y bu diwygiadau sylweddol a helaeth yn y maes hwn hefyd dros yr un cyfnod (Furlong, 2015). Felly, at ddibenion y papur hwn, byddwn yn canolbwyntio ar ddyngu proffesiynol ymarferwyr presennol. O fewn cyfyngiadau'r erthygl hon, gobeithiwn gynnig nid yn unig ddisgrifiad o'r lluo o ddatblygiadau ond yn hytrach ffordd o ddeall, yn ein barn ni, rai o'r rhai mwy arwyddocaol, trwy lens y cysyniad *gwleidyddol, proffesiynol a phragmatig* o ddyngu proffesiynol (Jones, 2011) ac ystyried lle y gall polisiâu ac arferion dysgu proffesiynol yng Nghymru fod ar hyd continwwm rhwng dulliau *trosglwyddol a thrawsnewidiol* (Kennedy a Stevenson, 2023).

Rydym yn diffinio dysgu proffesiynol yn fras i gynnwys datblygiad proffesiynol, term sy'n cwmpasu'r hyfforddiant y mae athrawon yn ymgymryd ag ef i ddangos eu hymgysylltiad â gweithgareddau sy'n gysylltiedig â'u rôl (Jones, 2016). Fodd bynnag, cyn i ni geisio rhoi unrhyw drosolwg, mae'n werth cydnabod yn fyr ystod a nifer y datblygiadau dysgu proffesiynol sydd wedi digwydd. Ers 1999, bu nifer sylweddol o ymyriadau polisi yn y dirwedd dysgu proffesiynol yng Nghymru ar lefel genedlaethol. Maent yn perthyn i ddau gategori eang. Mae'r categori cyntaf yn canolbwyntio ar ddiwygiadau mwy cyffredinol o fewn system addysg Cymru sydd â goblygiadau arwyddocaol i ddyngu proffesiynol. Enghreifftiau o'r rhain yw diwygio ADY yn 2021 a'r Cwricwlwm i Gymru yn 2022. Yn y ddwy enghraifft hyn, mae diwygiadau pellgyrhaeddol i'r system wedi gosod disgwyliadau dysgu proffesiynol newydd i'r rhai sy'n gweithio yn y sector. Ochr yn ochr â'r rhain, mae ail gategori sy'n canolbwyntio ar ymyriadau uniongyrchol i gynnwys, dull cyflwyno, a/neu athroniaeth dysgu proffesiynol yn yr un cyfnod. Mae enghreifftiau'n cynnwys, y Fargen Newydd (Lewis, 2015), y

Dull Cenedlaethol ar gyfer Dysgu Proffesiynol (NAPL) (Llywodraeth Cymru, 2018a), dau gymhwyster MA Genedlaethol mewn Addysg newydd dros y cyfnod a nifer o fersiynau o raglenni achrededig sy'n canolbwyntio ar arweinyddiaeth ysgolion (megis y CPCP yn 2017 a 2024). Efallai mai'r pwynt mwy cyffredinol i'w nodi ar hyn o bryd yw bod polisi dysgu proffesiynol yng Nghymru wedi bod yn symud yn gyson, p'un ai trwy ymyriadau sy'n ceisio ailstrwythuro'r dull cyflwyno neu agwedd athronyddol at ddysgu proffesiynol yn uniongyrchol, neu ymyriadau sy'n canolbwyntio ar elfen wahanol o'r uwch strwythur addysgol, ond sydd â goblygiadau sylweddol ar gyfer dysgu proffesiynol. Ar ôl chwarter canrif, mae angen ystyried y ffordd orau o wneud synnwyr o'r datblygiadau cyflym hyn. Cyflawnwyd nifer o sylwebaethau eisoes (Jones, 2011; Egan a Grigg, 2016; Roy et al., 2021), ac rydym yn tynnu ar ganfyddiadau'r astudiaethau hyn ac yn canolbwyntio ar ddatblygiadau sydd wedi digwydd wedi hynny. Fodd bynnag, mae data ymchwil mwy cyfyngedig ar effaith polisiâu o'r fath neu ar y newidiadau eu hunain.

Cynigiodd un o'r awduron presennol, mewn dadansoddiad ôl-weithredol o ddysgu proffesiynol ers datganoli, y dylid categorioedd dysgu proffesiynol ymhellach yn unol â'i swyddogaeth ganfyddedig: *gwleidyddol*, *proffesiynol* neu *bragmatig* (Jones, 2011). Gellir dadlau bod y gwahaniaethau hyn yr un mor berthnasol heddiw ag yr oeddent ar ganol y daith ddatganoli, ac felly byddwn yn eu defnyddio yn y dadansoddiad sy'n dilyn. Dyma grynhoi pwyslais swyddogaethol penodol pob un o'r rhain yn gyflym. Mae'r pwyslais *gwleidyddol* yn canolbwyntio ar ddefnyddio dysgu proffesiynol i gyflawni diwygiadau system gyfan a nodwyd yn benodol neu sefydlu strwythurau dysgu proffesiynol cenedlaethol, safonol. Mae'n gweld dysgu proffesiynol fel rhywbeth sy'n cael ei orfodi neu ei gyfarwyddo'n allanol yn hytrach na rhywbeth sy'n deillio o'r proffesiwn addysgu ei hun. (Jones, 2011, t. 761). Mae hyn yn gwrthgyferbynnu'n glir â'r ffocws *proffesiynol* sy'n pwysleisio swyddogaeth dysgu proffesiynol i gynhyrchu lefelau ymarfer dyfnach, mwy effeithiol mewn ffyrdd a bennir yn fewnol gan y proffesiwn ei hun. Mae'r pwyslais hwn yn cael ei nodweddu gan y gred bod athrawon yn ddysgwyr gydol oes, yn ffurfio cyfeillgarwch beirniadol, yn rhwydweithio, yn gwerthuso ac yn ceisio ffyrdd o wella arfer yn barhaus (Jones, 2011, t. 761). Yn fras, mae'r ffocws *gwleidyddol* yn cyfeirio dysgu proffesiynol yn unol ag anghenion canfyddedig y system fel y'u pennir gan Lywodraeth Cymru, tra bod y ffocws *proffesiynol* yn llai rhagnodol ac yn caniatáu i

ymarferwyr, yn unigol ac ar y cyd, bennu cyfeiriad, ffurf a chynnwys dysgu proffesiynol. I bob pwrpas, mae'r cyntaf yn blaenoriaethu cyfeiriad a chysondeb ar draws y system, tra bod yr olaf yn ceisio cynyddu galluededd gweithwyr proffesiynol ac ymarferwyr. Mewn gwirionedd, mae'n ymwneud mwy â phwyslais a thôn y disgwrs. Gellir dadlau bod tôn polisi wedi'i alinio'n broffesiynol ers cyhoeddi Cenhadaeth ein Cenedl yn 2017 a oedd yn pwysleisio 'datblygu ar y cyd' ar gyfer datblygiadau newydd (Llywodraeth Cymru, 2017). Gall y rhai sydd â'r cyfrifoldeb gweithredol dros ddatblygiad a pherfformiad cyffredinol system addysg, Llywodraeth Cymru yn yr achos hwn, greu mewn modd *gwleidyddol* yr amodau lle gallai dysgu proffesiynol sydd â ffocws *proffesiynol* ac sydd wedi'i ddylunio'n *broffesiynol* ffynnu ynddynt.

Wrth gwrs, mae trydydd categori sydd, heb os, yn dod i'r amlwg; y *dewis angen pragmatig* (Jones, 2011). Os yw'r pwyslais gwleidyddol yn tynnu ei rym o weledigaeth sy'n deillio o'r tu allan o'r angen am ddysgu proffesiynol a bod y pwyslais proffesiynol yn tynnu ei rym o flaenoriaethau a nodau sy'n deillio o'r tu mewn, mae'r pwyslais pragmatig yn gweithredu dysgu proffesiynol sy'n ymateb i nodau a chyfyngiadau mwy dibynnol, *ad hoc*, tymor byr, sy'n deillio'n lleol. Mae'r pwyslais pragmatig yn fwy tebygol o gael ei bennu gan gyfyngiadau ar y gyllideb, staffio a chyfle, er enghraifft, na chan weledigaethau ehangach, tymor hwy o effeithiolrwydd dysgu proffesiynol (Jones, 2011). Y perygl i unrhyw system addysgol yw mai'r dylanwad pragmatig ar ddysgu proffesiynol sydd drechaf, gyda chanlyniadau negyddol ar gyfer tegwch a chydlynad i ysgolion a gweithwyr proffesiynol.

Cyn i ni symud ymlaen i ystyried rhai o'r datblygiadau dysgu proffesiynol mwy diweddar yng ngoleuni'r gwahaniaethau hyn, mae hefyd yn werth ystyried ffordd ychwanegol o edrych ar ddysgu proffesiynol. Mae Kennedy a Stevenson (2023) yn gwahaniaethu rhwng dulliau dysgu proffesiynol sy'n ceisio *trawsnewid* a darpariaeth dysgu proffesiynol sy'n ceisio *trosglwyddo*. Mae'r cyntaf yn gallu bod yn flêr, aflonyddgar, dros dro a phen agored ond gellir dadlau ei fod yn fwy pwerus wrth nodi tueddiadau'r dyfodol. Mae'r olaf yn ceisio meithrin cydymffurfiaeth a chydymffurfedd o ran ymarfer a gellir dadlau ei fod, er yn haws ei weithredu, yn llai tebygol o ddatblygu'r angerdd, yr ymrwymiad a'r ysfa broffesiynol sydd eu hangen ar gyfer twf proffesiynol addysgol tymor hir (Boylan et al., 2023). Mae pwysau am ymyrraeth wleidyddol galetach yn dod i'r amlwg yn rheolaidd yn dilyn, er enghraifft, perfformiad digon tila Cymru yn PISA (Dauncey, 2023).

Amlygwyd pwysigrwydd mabwysiadu dull trawsnewidiol gan yr angen i fynd i'r afael â dysgu disgyblion ac athrawon ar ddechrau'r Pandemig pan gaewyd ysgolion. Mae gan y ddau ddull oblygiadau sylweddol ar gyfer polisi ac ymarfer dysgu proffesiynol.

Ar y pwynt hwn rhaid nodi bod llawer o'r datblygiadau y byddwn yn mynd ymlaen i'w trafod wedi deillio'n sylfaenol o'r parth gwleidyddol, ond nid dyma'r unig ffordd o edrych arnynt. Rydym yn cydnabod cymhlethdodau polisi ac ymarfer. Fodd bynnag, mae archwiliad manylach o'r rhain y tu hwnt i gwmpas yr erthygl hon. Pwrpas yr erthygl hon yw archwilio detholiad o ddatblygiadau yn eu tro (o'r ddeng mlynedd diwethaf) ac ystyried, waeth beth oedd eu man cychwyn, ble maent yn eistedd, yn ein barn ni, o ran eu gallu i sicrhau ffocws *proffesiynol*, eu tebygolrwydd o gael eu rheoli gan agenda *bragmatig*, a hyd yn oed eu gallu i gynnig dysgu proffesiynol a allai fod yn *drawsnewidiol*. Ble mae'r system ar ôl 25 mlynedd o ddatganoli?

Cynnig y Fargen Newydd

Yn 2015, cyhoeddodd Huw Lewis, y Gweinidog Addysg a Sgiliau ar y pryd, ei Fargen Newydd ar gyfer gweithwyr addysg proffesiynol yng Nghymru (Lewis, 2015). Roedd yn ymddangos bod hyn yn dipyn o newid cyfeiriad o'i gymharu â'r ymyriadau mwy gwleidyddol eu naws a luniwyd gan ei ragflaenydd Leighton Andrews, a oeddent eu hunain yn dilyn canlyniadau PISA gwael 2009 (Bradshaw et al., 2010; Jones ac Evans, 2024). Roedd y Fargen Newydd, fel y mae'r enw'n awgrymu, yn arwydd o gytundeb gyda'r proffesiwn ac nid oedd syndod ei bod yn addo mwy o rôl i'r proffesiwn wrth bennu anghenion a blaenoriaethau dysgu proffesiynol ar lefelau mwy unigol. Roedd y cyhoeddiad cychwynnol yn cynnig 'hawl i fanteisio ar gyfleoedd dysgu proffesiynol strwythuredig o'r radd flaenaf er mwyn datblygu eu harferion' i weithwyr proffesiynol ym myd addysg yng Nghymru (Lewis, 2015). Roedd yr iaith ei hun yn nodi'n glir y rôl i weithwyr proffesiynol wrth bennu eu hanghenion a'u blaenoriaethau dysgu proffesiynol, gan dynnu sylw at y bwriad y byddai ymarferwyr yn 'pennu llwybrau datblygu gydol gyrfa' er mwyn 'gallu cymryd mwy o gyfrifoldeb am eu dysgu proffesiynol' (Lewis, 2015). I bob pwrpas, roedd hyn yn gyfystyr ag ymyrraeth wleidyddol, ar y lefel uchaf, mewn perthynas â darpariaeth dysgu proffesiynol a fyddai'n canolbwyntio ar anghenion y proffesiwn a nodwyd yn fewnol, pont o

fath rhwng y *gwleidyddol* a'r *proffesiynol*. Roedd y Fargen Newydd yn rhagweld dau brif lwybr cyflawni ar gyfer y dyheadau hyn. Ar y pryd, y naill oedd y consortia gwella ysgolion a oedd newydd eu ffurfio, a'r llall oedd darparu cofnod cyffredinol safonol ar gyfer cynnydd dysgu proffesiynol unigol, sef y Pasbort Dysgu Proffesiynol (PLP). Byddai'r cyntaf yn gyfrifol am ddarparu'r mwyafrif o gyfleoedd dysgu proffesiynol o ansawdd uchel tra bod gan yr olaf rôl o ddarparu modd y byddai 'pob ymarferydd yn gallu cadw cofnod o'i ddysgu proffesiynol mewn un man, a [byddai] yn fodd i ddatblygu portffolio manwl ar-lein o'r holl ddysgu proffesiynol' (Lewis, 2015). Roedd yn sefydlu'n glir y dyhead i gwrdd â'r heriau i ddod trwy ddysgu proffesiynol a fyddai'n cael ei ddylunio a'i weithredu 'gan ymarferwyr ar gyfer ymarferwyr' (Lewis, 2015). Fodd bynnag, mae'r graddau y mae'r Fargen Newydd wedi cyflwyno dysgu proffesiynol â ffocws proffesiynol mewn gwirionedd, neu hyd yn oed ddysgu proffesiynol trawsnewidiol, yn amheus, nid lleiaf o bosibl oherwydd ei allu i ddenu adnoddau a ffocws gan fod ymyriadau eraill wedi digwydd ar lefel genedlaethol wedi hynny. Serch hynny, mae'r dyhead hwn i sefydlu o'r brig setliad dysgu proffesiynol a fyddai'n dod yn wirioneddol broffesiynol wrth ei weithredu wedi parhau (Miles, 2023). Cyfeiriwyd ato'n glir o fewn yr amcan galluogi cyntaf, sef 'datblygu proffesiwn addysg o safon uchel' yn y ddogfen 'Cenhadaeth ein Cenedl' (Llywodraeth Cymru, 2017, t. 25). Parhaodd yr ymrwymiad uchelgeisiol hwn i'r Dull Cenedlaethol ar gyfer Dysgu Proffesiynol (NAPL) (Llywodraeth Cymru, 2018a) a'i olynwyd yr Hawl Dysgu Proffesiynol Cenedlaethol (NPLE) (Llywodraeth Cymru, 2022). Roedd y NAPL yn cynnwys ffocws sylweddol ar 'Siwrnai Dysgu Proffesiynol yr Unigolyn' ac mae'r NPLE, trwy ei defnydd blaenllaw o *hawl*, wedi ceisio atgyfnerthu'n benodol alluogedd, o ran dysgu proffesiynol, yr ymarferydd unigol.

Her cwricwlwm newydd

Paratôdd adroddiad Donaldson (2015) y ffordd ar gyfer adnewyddu'r cwricwlwm yng Nghymru a rhagwelwyd y gofynion dysgu proffesiynol ar gyfer y diwygiad hwn trwy ffurfio Ysgolion Arloesi. Yn yr un modd ag y gallai unrhyw gynnydd dysgu proffesiynol i addysgwyr fod yn ceisio sicrhau cydbwysedd rhwng pwyslais *gwleidyddol* a phwyslais *proffesiynol*, mae'r Cwricwlwm i Gymru wedi ceisio cydbwysu cynnydd cwricwlwm

cydlynol cenedlaethol gyda'r awydd y dylid cynllunio, dylunio a gweithredu manylion y cynnig hwn ar lefel leol. Mae'r egwyddor olaf hon o sybsidiaredd, a bwysleisiwyd yn yr adroddiad cychwynnol (Donaldson, 2015) yn cyd-fynd mewn sawl ffordd â'r pwyslais dysgu proffesiynol sy'n canolbwyntio ar y *proffesiynol*, fel y trafodwyd uchod. Mae'n anochel bod tensiynau a chymhlethdodau wrth geisio sicrhau'r cydbwysedd hwn p'un ai ym maes diwygio'r cwricwlwm neu, fel yr ydym yn trafod yn y papur hwn, ym maes dysgu proffesiynol. Yn yr achos penodol hwn, gan fod gweithredu'r Cwricwlwm i Gymru yn awgrymu dysgu proffesiynol sylweddol ar draws y system, mae'r tensiynau'n cyd-doddi.

Mae rhai wedi dadlau, o ran y Cwricwlwm i Gymru, er bod ysbryd eang sybsidiaredd wedi cael ei groesawu gan y proffesiwn, mae diffyg eglurder ar fanylion a chyfyngiadau'r egwyddor sybsidiaredd hon wedi bygwth rhwystro cynnydd (Newton, 2020). Mae'n bosibl mai'r ansicrwydd hwn sydd wedi gadael elfen o'r proffesiwn yn teimlo nad ydynt yn gwbl barod o ran eu dysgu proffesiynol eu hunain i weithredu'r Cwricwlwm i Gymru (Duggan et al., 2022; Evans, 2023). Er mwyn unioni hyn, mae rhai wedi galw am raglen dysgu proffesiynol gydlynol, cydgysylltiedig a pharhaus newydd (Evans, 2023, t. 10), yn ôl pob tebyg, rhaglen a fyddai'n cyfuno'r *gwleidyddol a'r proffesiynol* ac yn osgoi sefyllfa lle byddai dysgu proffesiynol ar gyfer gweithredu'r Cwricwlwm i Gymru yn troi at y *pragmatig*. Mae cydbwysu'r ddwy elfen hyn yn her sylweddol i unrhyw system, yn enwedig gan nad yw'r Cwricwlwm i Gymru yn cael ei baratoi mwyach ond, yn hytrach, yn cael ei roi ar waith.

Datblygu sefydliadau sy'n dysgu

Mae dylanwad sylweddol arall wedi bod ar ddysgu proffesiynol yng Nghymru yn ystod y 10 mlynedd diwethaf. Mae model Ysgolion fel Sefydliadau sy'n Dysgu (SLO) (Kools a Stoll, 2016) wedi cael ei bwysleisio droeon ar wahanol lefelau gan Lywodraeth Cymru ers 2017 trwy ei chysylltiadau helaeth â'r Sefydliad ar gyfer Cydweithrediad a Datblygiad Economaidd (OECD), cysylltiadau sydd wedi cael effeithiau sylweddol mewn amrywiaeth o feysydd yn y sector. Mae'r cysyniad o Ysgolion fel Sefydliadau sy'n Dysgu wedi denu dylanwad gwleidyddol, ond yn hytrach na dynodi dysgu proffesiynol sy'n canolbwyntio ar bwnc neu faes penodol, mae'n pwysleisio'r ffyrdd y gall dysgu pwerus gael ei

gefnogi gan ysgolion ac arweinwyr ysgolion. Mae'n pwysleisio model o ddatblygiad sefydliadol a allai ac a ddylai gael ei arwain gan fuddiannau proffesiynol a chyd-destunol y rhai sy'n gweithio mewn unrhyw sefydliad penodol. Felly, er bod y model SLO wedi'i gymeradwyo'n *uleidyddol*, mae'r dimensiynau y mae wedi'u strwythuro arnynt yn rhydd i gael eu siapio a'u diffinio ar lefel leol, gan *weithwyr proffesiynol* ar gyfer *gweithwyr proffesiynol*.

Gan fod pwyslais wedi bod ar fersiwn Gymreig o'r model SLO, mae corff cynyddol o lenyddiaeth bellach yn canolbwyntio ar SLO yng Nghymru sy'n ddefnyddiol yn y cyd-destun hwn. Mae rhai wedi dod i'r casgliad bod gan fodel SLO Cymru'r potensial i fod yn *drawsnewidiol* a bod y tybiaethau wrth wraidd ei ddimensiynau yn cael eu cefnogi gan dystiolaeth empirig ehangach (Harris et al., 2022). Yn yr un modd, mae eraill wedi nodi'n gadarnhaol gydberthynas yn ysgolion Cymru rhwng presenoldeb nodweddion SLO cryf a'r gred ymysg staff fod eu hysgol yn lle da i ddysgu oddi wrth gydweithwyr a gyda chydweithwyr (Kools et al., t. 432). Fodd bynnag, mae hyd yn oed y rhai sy'n weddol gadarnhaol ynghylch potensial y model SLO yng Nghymru wedi holi a oes gan y system fel y mae ar hyn o bryd y seilwaith, yr arbenigedd a'r capasiti i wireddu ei manteision yn llawn, gan nodi ar hyd y ffordd bod canllawiau ymarferol i ysgolion ac arweinwyr ysgolion o ran datblygu fel sefydliad sy'n dysgu yn anos dod o hyd iddynt (Harris et al., 2022). At hynny, mae eraill wedi awgrymu bod gan y diwylliant cyffredinol o rannu gwybodaeth a dysgu mewn ysgolion, sy'n sylfaenol i'r model SLO, rywfaint o ffordd i fynd o hyd a bod dysgu proffesiynol, yn rhy aml, yn parhau i ddigwydd mewn seilos o fewn prosesau ac arferion gwahanol (Milton et al., 2022).

Hyrwyddo dysgu proffesiynol ar Lefel 7

O ran achredu ar gyfer dysgu proffesiynol, mae llawer wedi digwydd ers datganoli. Byddwn yn mynd ymlaen i drafod cymwysterau arweinyddiaeth isod, ond yma byddwn yn archwilio'r mentrau gwleidyddol sydd wedi cynhyrchu dwy raglen genedlaethol lefel Meistr yn ystod y 15 mlynedd diwethaf yn unig. Gellir dadlau bod y ddwy raglen wedi adlewyrchu awydd gan Lywodraeth Cymru i ddatblygu cyfran uwch o ymarferwyr â chymhwyster Meistr o fewn y system. Roedd gan y Meistr mewn Ymarfer Addysgol (MYA), fel y mae'r enw'n

awgrymu, ffocws clir ar athrawon unigol yn datblygu eu *hymarfer* ac felly gallai fod yn *drawsnewidiol*. Hyd yn oed yma, efallai ei bod yn ddi-ddorol nodi bod yr ysgogiad gwreiddiol ar gyfer datblygu'r MYA wedi codi o awydd y gellid dadlau sy'n fwy *trosglwyddadwy* ar ran Lywodraeth Cymru i ymateb i ganlyniadau PISA gwael y degawd blaenorol a'r gostyngiad canfyddedig mewn safonau. Roedd yno i gywiro rhywbeth o fewn y system. Dim ond rhwng 2013 a 2015 y parhaodd y MYA (gyda'r garfan ddiwethaf yn graddio yn 2018) a gellid ei hystyried yn ymgais gyntaf gan Lywodraeth Cymru i ddatblygu gallu i ddarparu dysgu proffesiynol ar lefel Meistr i'r gweithlu ar raddfa fawr (Connolly et al., 2017). Defnyddiodd y MYA bartneriaethau cyflenwi a oedd yn mynd y tu hwnt i gyfyngiadau Addysg Uwch (AU). Yr ail ymgais yw'r rhaglen MA Addysg (Cymru), sy'n parhau o hyd, sy'n cael ei lledaenu dros nifer fwy o Sefydliadau Addysg Uwch (SAU) sy'n cydweithredu na'i rhagflaenydd ac felly gellir ei hystyried yn fwy uchelgeisiol yn strwythurol o ran gallu darparu dysgu proffesiynol o fewn SAU (er nad yw ei model cyflwyno yn ymestyn y tu hwnt i AU). Mae'r ddau ymyriad wedi derbyn adnoddau ariannol sylweddol gan Lywodraeth Cymru, gan ddangos, yn rhannol o leiaf, ewylllys gwleidyddol. Fodd bynnag, adeg ysgrifennu'r erthygl hon, nid oes gwerthusiad llawn o'r rhaglen MA Addysg (Cymru) eto o ran naill ai ei heffaith a'i chyrhaeddiad na'i gallu i ddarparu dysgu proffesiynol sy'n eiddo i'r *proffesiwn* ac sy'n *drawsnewidiol* yn hytrach na *throsghwyddol*.

Dysgu ar gyfer arweinwyr

Mae darpariaeth dysgu proffesiynol ar gyfer arweinwyr ysgolion yng Nghymru hefyd wedi gweld datblygiadau sylweddol, yn ystod y pymtheng mlynedd diwethaf. Ochr yn ochr â'r Cymhwyster Proffesiynol Cenedlaethol ar gyfer Prifathrawiaeth (CPCP) sy'n rhagflaenu datganoli ac a gyflwynwyd gan lywodraeth newydd Blair ym 1997, mae system Cymru wedi datblygu rhaglenni dysgu proffesiynol ychwanegol ar gyfer arweinwyr sy'n canolbwyntio ar gamau penodol o arweinyddiaeth (er enghraifft, arweinwyr lefel ganol neu ddarpar benaethiaid). Unwaith eto, mae'r rhaglenni hyn wedi ceisio cydbwysu anghenion y *gwleidyddol* (trwy ddatblygu rhinweddau arweinyddiaeth broffesiynol a setiau sgiliau ar draws y system i gefnogi a sbarduno adnewyddu a diwygio) a'r awydd i ysgogi dysgu proffesiynol i arweinwyr sy'n cael ei yrru gan anghenion

proffesiynol canfyddedig arweinwyr eu hunain. Yn ogystal, mae'r rhaglenni arweinyddiaeth hyn wedi mynd i'r afael â materion cyflenwi a chapasiti strwythurol tebyg i'r rhaglenni lefel saith a drafodwyd uchod. Ar adegau, mae'r heriau gwahanol hyn wedi uno'n un. Hefyd, mae datblygu dysgu proffesiynol arweinwyr ledled Cymru wedi bod yn un o genadaethau'r Academi Genedlaethol ar gyfer Arweinyddiaeth Addysgol (NAEL) ers ei sefydlu yn 2018, (NAEL, 2018) ac mae wedi bod â'r rôl o gymeradwyo rhaglenni arweinyddiaeth presennol, pe baent yn ceisio'r dynodiad hwn. Mae hefyd, yn ystod ei oes, wedi datblygu carfan gynyddol o aelodau cyswllt NAEL, arweinwyr sydd i bob pwrpas yn eiriolwyr dros ddysgu arweinyddiaeth a mentoriaid/hyfforddwyr arweinwyr eraill o fewn y system ysgolion.

Yn 2012, cyhoeddodd Leighton Andrews fel y Gweinidog Addysg a Sgiliau, y byddai CPCP ar ei newydd wedd yn asesu ymgeiswyr yn drylwyr yn erbyn y safonau arweinyddiaeth ac felly'n darparu cadarnhad *gwleidyddol* i'r rhai a gymhwysodd wedyn (Andrews, 2012). Yn ddiweddarach, mae'r adolygiad o'r iteriad CPCP gan Waters (2023) a ddilynodd, wedi nodi'r angen i symud yn ôl o blaid cynnig mwy pwrpasol a fydd yn ymdrin yn fwy uniongyrchol â'r gwahanol gyd-destunau y mae arweinwyr unigol yn gweithio ynddynt, gan gydnabod i bob pwrpas y dylai'r *proffesiwn* ei hun ddarparu safbwyntiau y mae angen eu hymgorffori mewn unrhyw raglen arweinyddiaeth. Heb os, mae hyn yn golygu cydbwysedd gofalus a fydd yn parhau i'r dyfodol. Fodd bynnag, mae rhai wedi dadlau bod y bensaernïaeth dysgu proffesiynol yng Nghymru yn dal i fod yn rhy gymhleth ac yn ddryslyd (Harris et al., 2021), gan gyfyngu ar ei allu i fod yn wirioneddol *drawsnewidiol*.

Dysgu drwy ymholi

Mae ymholiadau athrawon yn cael ei ystyried fwyfwy fel dull pwerus o ddysgu proffesiynol, un sy'n gallu darparu dysgu effeithiol a gwirioneddol *drawsnewidiol* i ymarferwyr yn eu cyd-destun *proffesiynol* penodol (Milton a Morgan, 2023). Mae ymholi yma yn golygu ymarferwyr yn gofyn cwestiynau beirniadol, cymhleth, sy'n aml yn anghyfforddus, am eu hymarfer ac yn gweithio trwy'r heriau sy'n codi yn sgil hynny. Mae Llywodraeth Cymru, gan weithio gyda chonsortia rhanbarthol a SAUau, wedi neilltuo amser ac adnoddau i geisio manteisio ar hyn. Yn wir, bu

llawer o fuddsoddiad gwleidyddol mewn strwythurau ymholi o dan ymbarél y Strategaeth Genedlaethol ar gyfer Ymchwil ac Ymholiad Addysgol (NSERE) (Llywodraeth Cymru, 2021), ac mae cymeradwyaeth ychwanegol trwy'r iteriad diweddaraf o'r Safonau Proffesiynol ar gyfer Addysgu ac Arweinyddiaeth (PSTL) (Llywodraeth Cymru, 2019) lle, er enghraifft, mae disgwyliad penodol y dylai athrawon gymryd rhan mewn ymchwil gweithredu/ymholiad proffesiynol. Yn 2018, lansiwyd y Prosiect Ymholiadau Proffesiynol Cenedlaethol (PYPC) (Llywodraeth Cymru, 2018b), sy'n parhau o hyd, ac mae cynllun Gwreiddio Ymchwil ac Ymholi mewn Ysgolion (EREiS) wedi ymuno â'r prosiect yn fwy diweddar. O fewn y prosiectau hyn, mae neges sydd weithiau'n ddatganedig, weithiau ymhlyg, bod cysylltiad annatod rhwng dysgu proffesiynol â *chyflawni* ymholiad, neu o leiaf, arddangos eu bod yn darllen yn weithredol am ymchwil a gynhelir mewn manau eraill. I bob pwrpas mae'r gweithgareddau hyn wedi'u gosod fel ehangu gorwelion *proffesiynol* yn raddol.

Mae ystyriaethau strwythurol y byddai angen mynd i'r afael â nhw cyn y gallai rhaglen arwahanol fel PYPC ddod yn fförwm cenedlaethol gwirioneddol ddilys a chynaliadwy ar gyfer ymholiad *proffesiynol* ymarferwyr. Yn syml, nid yw'n hysbys faint o adnoddau y gallai fod eu hangen dros ba fath o gyfnod amser, i adeiladu ymddygiadau a diwylliannau tymor hir, ac i osgoi prosiectau fel PYPC yn dod yn bethau ynddynt eu hunain, diriaethol, yn ymladd am ofod, adnoddau a sylw mewn system orlawn.

Sylwadau i gloi

Ym mhob un o'r datblygiadau dysgu proffesiynol rydym wedi'u harchwilio'n fyr yn yr erthygl hon, mae olion cyson o ddysgu proffesiynol a allai fod â ffocws *proffesiynol*, yn yr ystyr eu bod wedi'u llunio a'u datblygu ar y cyd gydag ymarferwyr, a *thrausnewidiol*, yn yr ystyr y gallent ddarparu profiadau dysgu sy'n cael effaith ddofn ar syniadau, credoau ac arferion ymarferwyr. Ar adegau, mae'r rhain yn bodoli fel dyheadau, er enghraifft yn yr NPLE. Ar adegau eraill maent yn bodoli mewn strwythurau sydd â'r potensial i gyflawni, megis PYPC, hyd yn oed os oes cryn bellter i fynd eto. Efallai mai am y rhesymau hyn y mae yna deimlad yn aml o optimistiaeth bwyllog o fewn y system (Woods, 2021, t. 6).

Ac eto, mae optimistiaeth o'r fath yn aml yn cael ei gymedroli gan y syniad y gallai fod cryn bellter i fynd eto i ddarparu cynnig dysgu proffesiynol sydd â ffocws gwirioneddol broffesiynol (Egan a Grigg, 2016), neu y gellid ei gefnogi gan ddiwylliannau dysgu integredig, dilys mewn ysgolion (Milton et al., 2022), neu a allai gyflawni lefel effeithiol o gysondeb a chydlyniant ledled Cymru (Jones ac Evans, 2024). Mewn gwirionedd, mae amrywiaeth o safbwyntiau ar ddysgu proffesiynol yng Nghymru a allai beri i rywun farnu fod digon o waith i'w wneud o hyd. Byddai pob safbwynt yn awgrymu bod angen i ni, fel system ddysgu broffesiynol, wneud llai o rai pethau, a mwy o rai eraill. I ymarferwyr, mae'n anodd canfod llwybr drwy'r system orlawn o gyfranwyr sy'n llawn bwriadau da. Yn ôl yr adolygiad o rolau a chyfrifoldebau partneriaid addysg yng Nghymru: dywedodd arweinwyr ysgolion eu bod nhw a'u staff yn teimlo wedi'u llethu gan y cynnig dysgu proffesiynol presennol – gan ddweud eu bod yn ei chael hi'n anodd dehongli swm gwyn y cynnig dysgu proffesiynol. Dywedon nhw hefyd nad oedd ganddynt yr amser i fanteisio ar lawer ohono a phan oeddent yn llwyddo i wneud hynny, roedd safon y ddarpariaeth yn amrywio (Jones, 2024). Mae'r broses ardystio dysgu proffesiynol a gyflwynwyd gan Lywodraeth Cymru yn 2023 yn ymgais i wella ansawdd y ddarpariaeth dysgu proffesiynol, ac mae canfyddiadau cyrff fel Estyn (2022) yn rhoi arweiniad pellach.

Fodd bynnag, nid tasg syml yw cael pawb i gytuno ar fanylion yr hyn y dylid ei leihau o fewn y system honno, a'r hyn y dylid ei gynyddu, hyd yn oed os oes cytundeb eang ynghylch dymunoldeb cynnig dysgu proffesiynol yn y pen draw sy'n *drawsnewidiol* ac sydd â ffocws *proffesiynol*, ac sy'n llai tebygol o gael ei yrru gan resymeg *bragmatig* yn unig ar gyfer gweithredu. Mae cytuno i leihau annibendod diangen o fewn y system yn un peth, ond nid yw'r un peth â chael pawb i gytuno beth yn union sy'n creu'r annibendod hwnnw. I'r her hon gallwn ychwanegu diffyg data ymchwil empirig cymharol ar gynigion dysgu proffesiynol amrywiol o fewn y system. Weithiau mae hyn oherwydd nad yw cynigion o gwmpas yn ddigon hir i fod yn destun y math hwn o ymchwil, am fod diwygio a newid addysgol yn digwydd mor gyflym.

Chwarter canrif ar ôl datganoli, mae digwyddiadau sylweddol yn y dirwedd ddysgu broffesiynol ar droed, yn gysylltiedig ag awydd i gael gwared ar annibendod, neu docio gardd sydd wedi tyfu i sawl cyfeiriad gwahanol. Mae Llywodraeth Cymru wedi sefydlu proses (Llywodraeth Cymru, 2023) ar gyfer lleihau'r adnoddau dysgu proffesiynol helaeth ar ei

blatfform Hwb a sicrhau eu hansawdd mewn ymgais i helpu ymarferwyr yng Nghymru, dim ots le y maent, i allu adnabod deunyddiau dysgu proffesiynol o ansawdd uchel yn haws. Adeg ysgrifennu'r erthygl hon, mae arwyddion clir hefyd bod haen ganol yr uwchstrwythur addysg teiran yng Nghymru yn debygol o gael ei hail-gyflunio mewn ymgais gyfatebol i symleiddio ac ychwanegu cydlyniaid at gynnig dysgu proffesiynol y mae ymarferwyr wedi ei chael yn gymhleth ac yn heriol ymwneud ag ef. Mae Cymru yn dal i fod yn system addysg sy'n cynnwys llawer o rannau symudol a bydd yn ddiddorol iawn gweld, wrth i ni ddechrau chwarter canrif nesaf y daith ddatganoli, sut mae datblygu tirwedd dysgu proffesiynol ar draws y system sy'n cael ei yrru'n *broffesiynol* ac sy'n *drawsnewidiol* yn mynd rhagddi.

Cyfeiriadau

- Andrews, L. 2012. Datganiad Ysgrifenedig – Y diweddaraf am Beilot y Cymhwyster Proffesiynol Cenedlaethol diwygiedig ar gyfer Prifathrawiaeth (CPCP). Ar gael yn: <https://www.llyw.cymru/datganiad-ysgrifenedig-y-diweddaraf-am-beilot-y-cymhwyster-proffesiynol-cenedlaethol-diwygiedig-ar#:~:text=Y%20prif%20newid,angen%20ei%20newid>
- Boylan, M., Adams, G., Perry, E. a Booth, J. 2023. Re-imagining transformative professional learning for critical teacher professionalism: a conceptual review. *Professional Development in Education*, 46 (4), 651–69 <https://doi.org/10.1080/19415257.2022.2162566>
- Bradshaw, J., Ager, R., Burge, B. a Wheeler, R. 2010. *PISA 2009: Cyflawniad disgyblion 15 oed yng Nghymru*. Slough: NFER.
- Connolly, M., Hadfield, M., Barnes, Y. a Snook, J. 2017. Developing the Capacity to Support Beginning Teachers in Wales: Lessons Learnt from the Masters in Educational Practice, *Wales Journal of Education*, 19 (1), 90–106, <https://doi.org/10.16922/wje.19.1.5>
- Dauncey, M. 2023. *Sut wnaeth Cymru berfformio yn PISA 2022?* Ymchwil y Senedd <https://ymchwil.senedd.cymru/erthyglau-ymchwil/sut-wnaeth-cymru-berfformio-yn-pisa-2022/>
- Donaldson, G. 2015. *Dyfodol Llwyddiannus: Adolygiad Annibynnol o'r Cwricwlwm a'r Trefniadau Asesu yng Nghymru*. Ar gael yn: <https://www.llyw.cymru/sites/default/files/publications/2018-03/dyfodol-llwyddiannus.pdf>
- Duggan, B., Thomas, H., Davies-Walker, M., Sinnema, C., Cole-Jones, N., Glover, A. 2022. *Ymchwil ansoddol gydag ymarferwyr ar baratoadau ar gyfer diwygiadau cwricwlwm ac asesu 2022: adroddiad terfynol*. Caerdydd: Llywodraeth Cymru, Rhif adroddiad Ymchwil Gymdeithasol 45/2022. Ar gael yn: <https://www.llyw.cymru/sites/>

- default/files/statistics-and-research/2022-06/ymchwil-ansoddol-gydag-ymarferwyr-ar-baratoadau-ar-gyfer-diwgygiadau-cwricwlwm-ac-asesu-2022.pdf
- Egan, D. a Grigg, R. 2016. Editorial: Professional Learning in Wales. *Wales Journal of Education*, 19 (1), 1–15, <https://doi.org/10.16922/wje.19.1.1>
- Estyn. 2022. Supplementary Guidance: inspecting professional learning https://www.estyn.gov.wales/system/files/2022-08/Supplementary%20guidance%20-%20Inspecting%20professional%20learning%202022_0.pdf
- Evans, G. 2023. A new dawn or false hope? Exploring the early implementation of Curriculum for Wales, *Education Inquiry*, 1–15, <https://doi.org/10.1080/20004508.2023.2297506>
- Furlong, J. 2015. *Teaching Tomorrow's Teachers*. Oxford: University of Oxford.
- Harris, A., Elder, Z., Jones, M. S. a Cooze, A. 2022. Ysgolion fel Sefydliadau sy'n Dysgu yng Nghymru: Archwilio'r Dystiolaeth, *Cylchgrawn Addysg Cymru*, 24 (1), <https://doi.org/10.16922/wje.24.1.3cym>
- Harris, A., Hutt, M., Jones, M. a Longville, J. 2021. *Adolygiad Annibynnol o Arweinyddiaeth: Adroddiad Terfynol*. Ar gael yn: <https://www.llyw.cymru/sites/default/files/publications/2022-05/adolygiad-annibynnol-o-arweinyddiaeth.pdf>
- Jones, D. E. 2024. *Adolygu rolau a chyfrifoldebau partneriaid addysg yng Nghymru a chyflwyno trefniadau i wella ysgolion: llythyr at y gweinidog*. Ar gael yn: <https://www.llyw.cymru/adolygu-rolau-chyfrifoldebau-partneriaid-addysg-yng-nghymru-chyflwyno-trefniadau-i-wella-ysgolion-llythyr>
- Jones, K. 2011. Central, local and individual continuing professional development (CPD) priorities: changing policies of CPD in Wales, *Professional Development in Education*, 37 (5), 759–76, <https://doi.org/10.1080/19415257.2011.616089>
- Jones, K. 2016. 'Datblygiad Proffesiynol' neu 'Ddysgu Proffesiynol'... ac oes ots? Cyngor y Gweithlu Addysg. Ar gael yn: <https://www.ewc.wales/site/index.php/cy/amdanom-ni/cymryd-rhan/blog-cga/ken-jones-datblygiad-proffesiynol-neu-ddysgu-proffesiynol-ac-oes-ots>
- Jones, K. ac Evans, G. 2023. Co-constructing a new approach to professional learning in Wales: Implementing a national vision. Yn *Innovation in Teacher Professional Learning in Europe*. Routledge, pp. 103–16.
- Kennedy, A. a Stevenson, H. 2023. Beyond reproduction: the transformative potential of professional learning, *Professional Development in Education*, 49 (4), 581–5, <https://doi.org/10.1080/19415257.2023.2226971>
- Kools, M., Gouëdard P., George B., Steijn B., Bekkers V. a Stoll L. 2019. The relationship between the school as a learning organisation and staff outcomes: A case study of Wales. *European journal of education*, 54 (3), 426–42.
- Kools, M. a Stoll, L. 2016. *What makes a school a learning organisation?* Paris, France: OECD Publishing.
- Lewis, H. 2015. *Datganiad Ysgrifenedig - Y fargen newydd ar gyfer y gweithlu addysg*. Argaelyn: <https://www.llyw.cymru/datganiad-ysgrifenedig-y-fargen-newydd-ar-gyfer-y-gweithlu-addysg>

- Llywodraeth Cymru 2017. Addysg yng-Nghymru: Cenhadaeth ein Cenedl. Cynllun gweithredu 2017-21 Caerdydd: Llywodraeth Cymru. Llywodraeth Cymru. 2018a. *Y Dull Cenedlaethol ar gyfer Dysgu Proffesiynol*. Ar gael yn: <https://hwb.gov.wales/dysgu-proffesiynol/cynllunio-a-dylunio-dysgu-proffesiynol/dull-cenedlaethol-ar-gyfer-dysgu-proffesiynol/>
- Llywodraeth Cymru. 2018b. *Prosiect Ymholi Proffesiynol Cenedlaethol*. Ar gael yn: <https://hwb.gov.wales/dysgu-proffesiynol/arwain-dysgu-proffesiynol/ymchwil-ac-ymholi/prosiect-ymholi-proffesiynol-cenedlaethol-pypc>
- Llywodraeth Cymru. 2019. *Safonau Proffesiynol ar gyfer Addysgu ac Arweinyddiaeth*. Ar gael yn: <https://hwb.gov.wales/api/storage/ac783486-0851-4ec6-9e73-2e2b99515cf5/safonau-proffesiynol-ar-gyfer-addysgu-ac-arweinyddiaeth-pdf-rhyngweithiol-ar-gyfer-cyfrifiaduron-personol.pdf>
- Llywodraeth Cymru. 2021. *Y Strategaeth Genedlaethol ar gyfer Ymchwil ac Ymholiad Addysgol: dogfen weledigaeth*. Ar gael yn: <https://www.llyw.cymru/y-strategaeth-genedlaethol-ar-gyfer-ymchwil-ac-ymholiad-addysgol-dogfen-weledigaeth>
- Llywodraeth Cymru. 2022. *Hawl genedlaethol ar gyfer dysgu proffesiynol*. Ar gael yn: <https://hwb.gov.wales/dysgu-proffesiynol/arwain-dysgu-proffesiynol/hawl-genedlaethol-ar-gyfer-dysgu-proffesiynol/>
- Llywodraeth Cymru. 2023. Cymeradwyo Dysgu Proffesiynol. Canllawiau ar gymeradwyo darpariaeth dysgu proffesiynol. <https://hwb.gov.wales/dysgu-proffesiynol/cynllunio-a-dylunio-dysgu-proffesiynol/cymeradwyo-dysgu-proffesiynol>
- Miles, J. 2023. Datganiad Ysgrifenedig: Trefniadau newydd i sicrhau cyfleoedd dysgu proffesiynol o safon uchel i bob ymarferydd addysg yng Nghymru. Datganiad Cabinet Llywodraeth Cymru <https://www.llyw.cymru/datganiad-ysgrifenedig-trefniadau-newydd-i-sicrhau-cyfleoedd-dysgu-proffesiynol-o-safon-uchel-i-bob>
- Milton, E., Daly C., Langdon, F., Palmer M., Jones K. a Davies A. 2022. Can schools really provide the learning environment that new teachers need? Complexities and implications for professional learning in Wales, *Professional Development in Education*, 48 (5), 878–91, <https://10.1080/19415257.2020.1767177>
- Milton, E. a Morgan, A. 2023. Enquiry as a way of being: a practical framework to support leaders in both embracing the complexity of and creating the conditions for meaningful professional learning, *Professional Development in Education*, 49 (6), 1072–86, <https://10.1080/19415257.2023.2251122>
- NAEL. 2018. *Academi Genedlaethol ar gyfer Arweinyddiaeth Addysgol Cymru*. Ar gael yn: <https://nael.cymru/cy/about>
- Newton, N. 2020. The rationale for subsidiarity as a principle applied within curriculum reform and its unintended consequences, *The Curriculum Journal*, 31 (2), 215–30, <https://doi.org/10.1002/curj.37>
- Roy, S., Cordingley, P., Nusche, D. a Timperley, H. 2021. *Teachers' Professional Learning Study: a diagnostic report for Wales*. OECD Education Policy Perspectives. No 33.

- Waters, M. 2023. *Dysgu bod yn Bennaeth i Gymru: Adolygiad o'r Cymhwyster Proffesiynol Cenedlaethol ar gyfer Prifathrawiaeth yng Nghymru*. Adroddiad Terfynol. Ar gael yn: <https://www.llyw.cymru/sites/default/files/publications/2023-05/adolygiad-or-cymhwyster-proffesiynol-cenedlaethol-ar-gyfer-prifathrawiaeth-yng-nghymru.pdf>
- Woods, P. A., Torrance, D., Donnelly, C., Hamilton, T., Jones, K. a Potter, I. 2021. Diverging systems of education leadership in the four nations of the United Kingdom? *School Leadership and Management*, 41 (1–2), 1–6.